

СОЦІО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ МАЛАЙЗІЙСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Наталя Кирилюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

Вичленено та систематизовано етапи і причини поширення англійської мови в країнах, колонізованих Великобританією. Розглянуто політичні та соціо-економічні передумови трансформації англійської в мову міжнародного спілкування та зародження її нових варіантів у пост-колоніальних країнах. Особливу увагу присвячено дослідженню етапів становлення малайзійського варіанта англійської.

Ключові слова: варіант англійської мови, малайзійська англійська, сингапурська англійська, базарна малайська, автохтонна мова, лінгва франка.

Варіативність англійської мови неодноразово слугувала об'єктом досліджень мовознавців різних країн: англійських (Д. Кристалл, Т. Мак Артур, Р. Кірк), американських (Ч. Фергюсон, Д. Фішмен, С. Лі Мак Кей, С. Нельсон), німецьких (Е. Шнайдер, М. Горлах) індійських (Б. Качру та Я. Качру), російських (В. А. Виноградов, Л. Г. Попова, А. Д. Швейцер, В. Н. Ярцева) та українських (Ю. А. Жлуктенко, О. Є. Семенець) та інші. Водночас, українськими дослідниками ще ґрунтовно не проаналізовано історичні, соціальні та економічні аспекти становлення малайзійського варіанта англійської, що й слугувало предметом нашого дослідження.

Питання просторово-територіальної варіативності англійської мови набули актуальності, що пояснюється стрімкими соціокультурними процесами сучасної епохи, глобалізацією і в поширенні англійської мови, яка на початку XXI ст. стала базовим компонентом сучасної „мовної революції” [9, с. 14].

Переконливою є думка В. Акуленка стосовно англійської мови: „На

початку XX століття до світових мов належали французька, німецька, іспанська. Після Першої світової війни почали домінувати французька і англійська, а після Другої поступово створився світ, де домінує одна мова – англійська” [3].

Майже в 100 державах світу англійська є офіційною мовою, нею спілкуються понад 750 млн жителів, з яких для 400 млн вона є рідною, а для решти – другою (національною) мовою [3; 7, с. 65].

Водночас щодо означених 750 млн мешканців дослідники-лінгвісти дедалі частіше говорять не про англійську мову, а вже про окремі її узаконені територіальні варіанти. Прикладами можуть слугувати наукові і навчальні праці лінгвістів: Менфріда Герлаха під назвою „Englishes” (Англійські мови) та „More Englishes” (Більше англійських мов), Дженіфер Дженікс „World Englishes” (Світові англійські мови), Ямуни Качру „Asian Englishes” (Азійські англійські мови), довідник англійської мови Тома Мак-Артура „Oxford guide to World Englishes” (Оксфордський довідник світових англійських мов).

Британський лінгвіст Девід Кристалл відзначає суперництво двох протилежних тенденцій у панівній мові світу: роздрібнення її на множину цілісних національних різновидів і синтез останніх у міжнародні регіональні, зі збереженням особливостей місцевого функціонування.

За підрахунками Д. Кристалла, в 2002 році носіїв та користувачів англійської мови налічувалось біля 2,239 млрд – що становить майже третину всього населення планети [7, с. 8]. Таке глобальне поширення англійської мови можна пояснити як історичними, так і економічними передумовами.

Прийнято, що великі географічні відкриття XV – XVI ст. мали важливий, а багато в чому й драматичний вплив на подальшу долю багатьох народів і мов світу. За відкриттям нових земель настав тривалий період колоніальних загарбань Португалією, Іспанією, Англією, Бельгією, Францією значних територій в Америці, Азії, Африці, Австралії, Океанії [4].

Наприкінці XV – на початку XVI ст. у Британії почався процес первинного накопичення капіталу. Інтенсивний економічний розвиток сприяв зростанню могутності британської армії і, особливо, військового та

торговельного морського флоту. Англія однією з перших держав Європи насаджувала англійську мову у сфері свого політичного, економічного та соціокультурного панування [5, с. 93 – 111].

Першою країною в Азії, куди потрапили англійці, стала Індія. Шлях до неї прокладено Ост-Індською компанією, заснованою у 1600 р. Завдяки своєму флоту Англія витіснила з Азії інші країни – Португалію, Францію, Голландію та вже у 1877 р. вона повністю підкорила Індію. Наприкінці ХІХ та у першій половині ХХ ст. Англія встановила владу над Цейлоном, Непалом, Оманом, частиною Бірми, Аденом, Гонконгом. Під її протекторатом на початку ХХ ст. були Палестина, Південна та Східна Аравія. Вплив Англії був також сильним у Туреччині, Ірані та Саудівській Аравії [1, с. 5].

Становлення малайзійського варіанта англійської мови визначається низкою етапів: *на першому*, який бере свій початок з кінця ХVІІІ ст., а точніше з 1786 року, започатковано формування активних торговельних операцій британської компанії Ост-Індія на чолі з Френсісом Лайтом, який побудував на острові Пенанг свій комерційний центр, так і потребу у розумінні місцевими жителями мови колонізаторів. На британську компанію покладались принципові завдання щодо захисту інтересів імперії в регіоні та оборони стратегічного шляху до Китаю. В 1800 році британці колонізували провінцію Уелслі, з 1819 р. – Сінгапур, а в 1824 р. – відповідно до Лондонського англо-голландського договору, Британія признає Малайзію своєю сферою впливу.

На *другому* етапі, а саме протягом 1824 – 1867 рр., відбулося об'єднання малайзійських штатів у Стрейтс – Сетелмент. Протягом 1867 – 1914 рр., тобто завершального етапу колонізації Малайзії, англійці захопили останні малайзійські провінції, а саме: Перак, Селангор, Негрі-Сембілан, Паханг. У 1888 р. встановлюється англійський протекторат у Східній Малайзії – у Сарвах і Сабах [6, с. 3 – 5].

Британська колонізація також спричинила значний приплив еміграційного потоку до Малайзії – китайців та індійців, що сприяло подальшій поліетнізації суспільства. Водночас китайці, індійці та малайці (три найпоширеніші етнічні групи) зберігали автохтонні мови у спілкуванні:

малайська мова, китайська та індійська мови та їхні діалекти. Хоча гібридна малайська мова (ще її називають *базарна малайська* – *bazaar Malay*) у той час була найуживанішою лінгвою-франкою міжетнічного спілкування в Малайзії [10; 11, с. 73].

Оскільки малайзійська, як міжетнічна мова, не покривала весь гетерогенний етнічний простір, то виникла потреба в такій міжетнічній мові спілкування, яка була б зрозумілою для всіх етнічних підгруп суспільства, тобто щоб за її допомогою покращувалась якість міжкультурних комунікацій. До того ж, з метою формування ефективного управління та поширення своєї влади над корінним населенням колонізаторам потрібна була „загальна” мова. Оскільки колоніальні інтереси британців розширювались, то з’явилась також потреба в формуванні еліти освічених місцевих кадрів, тобто необхідно було ініціювати зародження нової освітньої інфраструктури, а з нею й формування корпусу місцевих службовців, ділових агентів і секретарів зі знанням англійської [11, с. 73].

Отже, визріла потреба корінного населення в англійській освіті. З цією метою розробили відповідну мовну політику. Така політика в освіті була розрахована переважно на представників заможних верств місцевого населення [5, с. 97].

Спочатку (у 1816 р.) відкрилась Пенанзька вільна школа (Penang Free School). Згодом для студентів, які бажали отримати середню англійську освіту, було організовано декілька інших вільних і місіонерських шкіл. Однак ці школи відвідували лише діти з освічених сімей, особливо з китайських та індійських. Що стосується малайців, то лише членам королівської сім’ї та аристократії вдалось отримати освіту. Англійська стала адміністративною мовою влади для місцевих жителів, які брали участь в управлінні колоніальної Малайзії [24]. Англійська політика в освіті прискорила появу різногалузевих місцевих факультетів з відносно належним викладанням англійської мови, яка згодом поширилась на інші соціальні групи мешканців, управлінців та працівників гірничої промисловості, юриспруденції, податкових контор тощо. Отже, чимало робочих місць у вищезазначених секторах стали доступними для місцевих

жителів. Вони мали змогу продовжити навчання в британських університетах. Все це зумовило подальший розвиток малайзійської англійської мови, розширило можливості для отримання перспективної роботи, співпраці і водночас покращило рівень життя місцевого населення.

Після Другої світової війни почався розпад колоніальної системи та *новий етап* у поширенні англійської мови. Англія змушена була покинути територію Індії у 1947 р. Вона також залишає Палестину, Судан, Ірак, Бірму, Йорданію, Цейлон та інші країни. Однак англійська мова і досі там має значне поширення. Вона є також однією з офіційних мов у колишніх колоніях Великобританії: Гонконзі або Сянгані (офіційні мови – китайська та англійська); в Індії (мова хінді та англійська) Філіппінах (тагальська та англійська); Пакистані (урдська та англійська); ПАР (африканська або бурська та англійська мови); Мальті (мальтійська та англійська) тощо [1, с. 2].

У 1957 році Малайзія також отримує незалежність і проголошує себе федерацією Малая. В 1963 р. Малая стає Малайзією. До її складу входять Північний Борнео та Сінгапур. Малайзійська мова отримала статус національної. Проте англійська продовжує бути офіційною до 1967 р., хоча її функції поступово почали зменшуватись у багатьох галузях, окрім юридичної, торговельної та наукової. Малайзійська почала витіснити англійську з різних сфер соціо-політичного та адміністративного життя [11, с. 74]. Та попри швидкісне зменшення, як зазначає сінгапурський дослідник Джон Плат, вона усе ж залишалась першою мовою для деяких регіонів [13, с. 390].

Різновидом малайзійського варіанта англійської мови є сінгапурська англійська, яка заявляє про себе з часом після того, як малайзійське місто Сінгапур 1965 р. проголошує себе незалежною державою (Republic of Singapore). Після цієї історичної події англійська Сінгапуру також починає виділятися як окремий варіант малайзійської англійської мови [6, 13, 15]. Нині Сінгапурська англійська мова отримує статус однієї з чотирьох сінгапурських офіційних мов: англійська, малайзійська, тамільська та *мандаринська китайська мова*). Як різновид малайзійської англійської мови – сінгапурський

варіант характеризується своїми особливостями. На відміну від Малайзії, де домінуючою етнічною групою є малайці – 47%, китайці – 32%, у Сінгапурі китайців 76%, а малайців – 15% [12]. Саме ця етнічна обставина дає підстави стверджувати, що Сінгапурський варіант зазнав значних інтерференцій – запозичень з китайської мови, а саме мандаринського різновиду (передусім це стосується фонетики і лексики).

Отже, історично виникнення варіантів англійської мови зумовлено розпадом колоніальних імперій і відходом від мовної норми колишньої метрополії, усвідомленням своєї ідентичності новоутвореними національними спільнотами.

У Малайзію англійська потрапила в XVIII ст. В процесі формування малайзійська англійська долає континуум від мови колонізаторів, стає мовою місцевої еліти та згодом національною мовою держави.

Окремим різновидом малайзійської англійської є сінгапурський варіант. Останній починає варіювати як окремий варіант малайзійської англійської мови після проголошення малайзійського міста Сінгапур у 1965 році незалежною державою.

1. *Бондаренко Н., Панін Ю.* Історико-соціальні аспекти поширення англійської мови у країнах світу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2005-1/05bvftw.html>
2. *Кузьменко Д.* Англійська мова: <http://www.mova.info/page2.asp?1=49>
3. *Радчук В.Д.* Глобалізація і переклад: http://www.novamova.intp.org.ua/htm/radchuk/pereklad_1.htm
4. *Семенец О. Е.* Социальный контекст и языковое развитие. Территориальная и социальная дифференциация английского языка в развивающихся странах. – К.: Высш. школа, 1985. – 173 с.
5. *Семенец О. Е.* Английский язык в развивающихся странах Азии и Африки //Варианты поли-национальных литературных языков. Отв. ред. Ю. А. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1981. – С. 93-111.

6. *Baskaran Loga Mahesan*. Malaysian English Primer: Aspects of Malaysian English Features. – Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 2005. – 190 p.
7. *Crystal David*. English as a global language. – Cambridge University Press. Second edition, 2003. – 228 p.
8. *Crystal David*. The Cambridge Encyclopedia of the English language.– Cambridge University Press, Second edition. 2003. – P. 104-113.
9. *Crystal David*. The language revolution. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 152 p.
10. *Kachru Y., Nelson C*. Asian Englishes Today: World Englishes in Asian context. – Hong Kong University Press, 2006. – 412 p.
11. *Lowenberg P. H*. Sociolinguistic Context and Second Language Acquisition: Acculturation and Creativity in Malaysian English// World Englishes. – 1986. – Vol. 5.– No.1. – P. 71-83.
12. *Mc Arthur*. Oxford guide to world Englishes. – Cambridge: Cambridge university press, 2002. – 528 p.
13. *Platt J. & Weber*. English in Singapore and Malaysia – Status:Features:Functions. – Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1980. – 292 p.
14. *Schneider Edgar W*. Postcolonial Englishes: Varieties around the world. – UK.: Cambridge University Press, 2007. – 367 p.
15. *Tongue R. K*. The English of Singapore and Malaysia. – Singapore: Eastern University Press, 1974. – 130 p.

SOCIO-HISTORICAL PREMISES OF EMERGENCE MALAYSIAN VARIETY OF ENGLISH

Natalya Kyrylyuk

The Ivan Franko National University in L'viv

(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)

This article is devoted to historical and social aspects of the spread and development of English varieties in post colonial countries. The premises of emergence

and acceptance of English as an effective means of communication is considered. .The special attention is devoted to socio- historical exploration of the emergence and institutionalization of Malaysian English variety.

Key words: English language variety, Malaysian English, Singapore English, bazaar Malay, autochton language, lingua franca.

СОЦИО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ПОЯВЛЕНИЯ МАЛАЙЗИЙСКОГО ВАРИАНТА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Наталья Кирилюк

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)

Определены и систематизированы этапы и причины распространения английского языка в странах, колонизированных Великобританией. Рассмотрено политические и социо-экономические предпосылки трансформации английского в язык международного общения, а также зарождение его новых вариантов в постколониальных странах. Особенное внимание акцентировано на изучение этапов появления малайзийского варианта английского языка.

Ключевые слова: вариант английского языка, малайзийский английский, сингапурский английский, базарный малайский, автохтонный язык, лингва франка.

Стаття надійшла до редколегії 16. 03. 2009

Прийнята до друку 18. 04. 2009